

-
9. Шацьке поозер'я. Т. 1 : Геологічна будова та гідрогеологічні умови : монографія / І. І. Залеський, Ф. В. Зюзук, В. Г. Мельничук, В. В. Матеюк, Г. І. Бровко. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 190 с.
 10. Шевчук О., Дубіс Л., Логин С. Міжнародний геопарк «Полісся» (Україна-Польща-Білорусь) – нова ініціатива задля збереження і популяризації геоспадщини Західного Полісся. Геотуризм: практика і досвід : Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. Львів : Каменярь, 2018. С. 247–250.
 11. Шовкопляс В., Возгрін Б., Христофорова Т. Про давні льодовики Волині. Гляціал і перигляціал Українського Передкарпаття. Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 195–200.

Мирослав СИВИЙ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ВІДСЛОНЕННЯ КОНТАКТУ ВІДКЛАДІВ НИЖНЬОГО ДЕВОНУ І АЛЬБУ В ПОДНІСТЕР'І ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ГЕОСАЙТ

На західній околиці с. Нагіряни Товстенської територіальної громади у верхній частині лівого схилу річки Джурина на березі безіменного струмка, допливу Джурина, навпроти руїн замку в невеликому скельному виході на поверхні відслонюється контакт червоноколірних порід дністерської серії зігенсько-емського ярусів [2] нижнього девону з базальними конгломератами проблематичного віку. Відслонення було вперше описане нами під час проведення у цьому районі польової практики з геології студентами тоді ще природничого факультету Тернопільського педінституту у 1983 році [4]. Пізніше (2004 рік) знаходимо його опис у посібнику для проведення польової практики з геології львівських авторів [2]. В офіційному каталозі геологічних пам'яток Тернопільщини [1] воно не числиться. Інших описів відслонення в опублікованих геологічних чи географічних матеріалах нами на даний час не виявлено. Між тим, відслонення можна вважати у певному сенсі унікальним з того погляду, що подібні контакти на території Поділля відсутні. Тому зупинимось на його характеристиці дещо детальніше.

Нижня частина відслонення складена перешаруванням червоноколірних порід – пісковиків та алевролітів. Червоне забарвлення порід зумовлене наявністю в них значної кількості оксиду заліза – гематиту. Пісковики товстоверстуваті, утворюють проверстки потужністю до 1,5 м, які у відслоненні формують карнизоподібні виступи із-за своєї стійкості до звітрювання. Породи тонкозернисті, кварцові, щільні, слабозвітрілі, в окремих місцях із скісною верстуватістю, хвилеприбійними знаками на площинах наверсткування Пісковики перешаровуються тонкими проверстками (10-15 см) алевролітів та аргілітів, слюдистих, плитчастих, листуватих, сильно звітрілих з поверхні, часто перетворених до стану жорстви, які утворюють осипи біля підніжжя відслонення. Породи загалом бідні на органічні рештки, зрідка можна спостерігати відбитки прісноводних панцирних риб та кістяну брекчію.

Червоноколірні породи належать до флішоподібної дністерської серії нижнього девону й відкладались в руслах та заплавах річок, в озерах-старицях. При цьому, в руслах відкладались переважно грубозернисті піски із скісною верстуватістю, в прируслових відмілинах – дрібнозернисті піски із скісною верстуватістю, знаками брижів, слідами життєдіяльності мулоїдів. У внутрішній частині заплави формувалися сіроколірні алевроліти, піщанисті осадки, збагачені рослинним детритом. В озерах-старицях осаджувався алевритовий та алеврит-піщанистий матеріал із слідами донних озерних організмів, мулоїдів та рештками панцирних риб, скупчення яких в старичних осадках свідчить про їх масову загибель при спадах води після паводків чи нересту. Ритмічну будову потужної товщі червоноколірних порід пояснюють латеральною міграцією русел рік та поступовим зануренням акумулятивної рівнини. Потужність серії у Середньому Подністер'ї досягає 400

м.

На плоскій розмитій субгоризонтальній поверхні девонських пісковиків залягає базальний горизонт, складений конгломератами, уламковий матеріал яких представлений головно валунами, галькою та гравієм зеленкувато-сірих (а не червоних, як стверджується у [2]) кварцово-глауконітових пісковиків, галькою і гравієм чорних кременів, зцементованими піщанисто-карбонатним цементом. Розмір уламків в конгломератах коливається в межах від 7-10 см до валунної розмірності. Потужність товщі – до 2 м. Вверх по розрізу серед уламків переважає гравій чорних кременів. У верхній частині відслонення можна спостерігати сірі, піщанисті, місцями окременілі, масивні вапняки з рештками морської фауни (зуби акул, голки морських їжаків) потужністю до 2 м. Вапняки з поверхні звітрені, утворюють брили біля підніжжя відслонення, на свіжому зламі міцні, масивні. В розбитій брилі звітрилих вапняків нами вивлено гравій чорних кременів, покритий золотистою плівкою, а також окремі ділянки вапняків, насичені дисперсним золотистим матеріалом. За висновками кафедри мінералогії Львівського університету – це штучні утворення (спрей золотистого кольору) ?? Залишається незрозумілим, як він потрапив всередину вапнякової брили? Описані породи віднесені авторами посібника [2] до нижнього баденію міоцену. Нами подібні базальні горизонти баденію на території Подністер'я не зустрічались. З іншого боку, в капітальному монографічному дослідженні крейдових відкладів заходу України [3] зазначено, що в околицях с. Худиківці (тепер Мельнице-Подільської громади) на розмитій поверхні силуру залягають конгломерати середнього альбу з фауною зокрема зубів акул, голок їжаків, губок та ін. Конгломерати в розрізі перекриті верствою піскуватого вапняку з моховатками, віднесеного уже до верхнього альбу. В інших місцях Поділля вапняки містять халцедонові псевдоконкреції і стяжіння кременю [3]. Зазначене дозволяє з певною вірогідністю стверджувати про середньо-верхньоальбський вік відкладів, якими перекривається дністерська серія девону в околицях с. Нагіряни. Твердження безсумнівно повинне бути підтверджене визначенням фауністичних решток з відслонення.

Вище викладене, зважаючи на унікальність відслонення та безсумнівну науково-пізнавальну цінність дозволяє пропонувати розглянути включення його до каталогу стратиграфічних геологічних пам'яток України місцевого значення.

Література:

1. Безвинний В. Геологічні пам'ятки України. У 4-х томах. Т. 1. Карпатський регіон і Волино-Поділля / В. Безвинний, С. Білецький, О. Бобров та ін. К.: ДІА, 2006. 320 с.
2. Лещух Р. Геологічна практика на Поділлі і в Українських Карпатах / Р. Лещух Р., В. Пащенко, Р. Смішко. Львів: видавн. центр ЛНУ імені І.Франка, 2004. 244 с.
3. Пастернак С. Стратиграфія і фауна крейдових відкладів заходу України (без Карпат) / С. Пастернак, В. Гаврилишин, В. Гинда та ін. К.: Наукова думка, 1968. 259 с.
4. Syvyj M. Geological field course geosites of the Dnister area / M. Syvyj // Geoeucational Potential of Southwestern margin of the Ukrainian Craton : матеріали міжнар. наук. конф. Budziwój, 2006. С. 37–43.